

Η θέση της Ελλάδας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (2012)

Έκθεση για την υλοποίηση του ΕΧΑΕ στην
Ελλάδα

Αποδελτίωση-Ανάλυση: Γιώργος Σταμέλος

Σειρά τεχνικές
εκθέσεις/μελέτες, αρ.4
ISSN 2459-3508

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	2
1. Πλαίσιο ΕΧΑΕ.....	3
2. Επίπεδα (πτυχία) και Προσόντα της Διαδικασίας της Μπολόνια.....	6
3. Διασφάλιση της Ποιότητας.....	9
4. Κοινωνική Διάσταση.....	12
5. Αποτελεσματικές εκροές και απασχολησιμότητα.....	15
6. Διά βίου μάθηση.....	18
7. Κινητικότητα.....	20
8. Καταληκτικά.....	22

Εισαγωγή

Η έκθεση αυτή στηρίζεται στην ανάλυση της θέσης της Ελλάδας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ) στο πλαίσιο υλοποίησης της Διαδικασίας της Μπολόνια που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2012 από την Ευρωπαϊκή Ένωση με τίτλο: The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report (ISBN 978-92-9201-256-4).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η όλη ανάλυση στοχεύει στη διερεύνηση των προϋποθέσεων και διαδικασιών για την υλοποίηση των στόχων για το 2020, οι οποίοι είναι:

- Τελειοποίηση της δομικής μεταρρύθμισης και ουσιαστική εφαρμογή της μέσω μιας στιβαρής κατανόησης και χρήσης των χρησιμοποιούμενων εργαλείων
- Εφαρμογή της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, συνδεδεμένη με την έρευνα, τη διά βίου μάθηση και την προώθηση της απασχολησιμότητας
- Επίτευξη της κοινωνικής διάστασης που διασφαλίζει ότι ο φοιτητικός πληθυσμός που έχει πρόσβαση και επιτυγχάνει την ολοκλήρωση της ανώτατης εκπαίδευσης αντανακλά τους ευρωπαϊκούς πληθυσμούς
- Διασφάλιση του ότι το 20% των πτυχιούχων του ΕΧΑΕ να έχουν μια περίοδο σπουδών στο εξωτερικό.

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στην αποδελτίωση και ανάλυση των δεδομένων που αφορούν την Ελλάδα.

1. Πλαίσιο EXAE

1.1. Φοιτητικός πληθυσμός ανά ISCED 5A, 5B, 6 (2008/09):

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

1.1.1. Φοιτητικός πληθυσμός τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 18-34 (% ως προς το συνολικό πληθυσμό): 1999-2009

Η Ελλάδα δίνει στοιχεία για το 1999 και το 2004. Για αυτό το διάστημα, ο φοιτητικός πληθυσμός της ηλικιακής ομάδας 18-34 περνά από το 13,7% στο 21,5% του συνολικού πληθυσμού (συνολική αύξηση 57%).

Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η αύξηση είναι η μεγαλύτερη σε σχέση με τις 33 χώρες που εμφανίζονται στον πίνακα.

Επίσης, το 21,5%, το 2004, ήταν το δεύτερο υψηλότερο μετά από εκείνο της Φιλανδίας (22,6%).

Τέλος, ας σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα που στην χάραξη και συγκρότηση της πολιτικής για την ανώτατη εκπαίδευση δεν λαμβάνει υπόψη της τον δημογραφικό παράγοντα, στοιχείο καθόλα αξιοπρόσεκτο.

1.2. Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης

Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι έχει μόνο ιδρύματα δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης.

Υπάρχουν άλλες πέντε (5) χώρες που δηλώνουν μόνο δημόσια ιδρύματα: Ιταλία, Ανδόρρα, Λουξεμβούργο, Δανία και Φιλανδία.

1.3. Ετήσια Δημόσια δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ (2008)

Η Ελλάδα δηλώνει ότι ετήσια διαθέτει το 1,48 του ΑΕΠ της (στοιχεία του 2005). Για επικουρικές υπηρεσίες (ancillary services) διαθέτει το 0,11 και για έρευνα και τεχνολογία το 0,22.

Στις τριάντα δύο (32) χώρες που εμφανίζονται στον πίνακα η Ελλάδα είναι:

- 9^η ως προς το σύνολο των δαπανών (μετά από τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Φιλανδία, την Κύπρο, τη Σουηδία, την Ολλανδία, την Αυστρία και την Ισλανδία).
- 2^η ως προς τις επικουρικές δαπάνες (μετά τη Βουλγαρία (0,19)), (εδώ, στοιχεία δίνουν μόνο 24 χώρες).

- 19^η ως προς τις δαπάνες έρευνας και τεχνολογίας σε σύνολο 31 χωρών (στοιχεία δεν δίνει η Τουρκία).

1.3.1. Ετήσια δημόσια δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως % του συνόλου των δημόσιων δαπανών (2008)

Η Ελλάδα (στοιχεία του 2005) δίνει για την τριτοβάθμια εκπαίδευσή της το 3,33% του συνόλου των δημόσιων δαπανών. Σε σύνολο τριάντα (30) κρατών, βρίσκεται στην 7^η θέση και βρίσκεται πάνω από τον μ.ο. (2,76%).

Πριν από την Ελλάδα τοποθετούνται: Νορβηγία (5,14%), Κύπρος, Δανία, Ελβετία, Φιλανδία, Σουηδία.

1.3.2. Ετήσια δημόσια δαπάνη για τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για φοιτητή πλήρους απασχόλησης σε ευρώ (2008)

Η Ελλάδα (στοιχεία του 2005) δηλώνει δαπάνη 5.050 ευρώ ανά φοιτητή (με μ.ο. 8.087 ή 60% λιγότερο του μ.ο.). Στο σύνολο των 29 χωρών που δίνουν στοιχεία, η Ελλάδα βρίσκεται στην 22^η θέση.

1.3.3. Ετήσια δημόσια δαπάνη για τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά φοιτητή πλήρους απασχόλησης σε ευρώ σε σχέση με το ΑΕΠ ανά κάτοικο (2008)

Η Ελλάδα (στοιχεία 2005) δηλώνει ότι η ετήσια δημόσια δαπάνη ανά φοιτητή πλήρους απασχόλησης αντιστοιχεί στο 24,8% του ΑΕΠ ανά κάτοικο (με μ.ο. 38,4%, ή 55% λιγότερο του μ.ο.). Σε ένα σύνολο 28 χωρών που δίνουν στοιχεία, η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση με πρώτη τη Σουηδία (50,2%).

1.3.4. Ετήσιες διακυμάνσεις δημόσιας δαπάνης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση μεταξύ 2006-2010

Η Ελλάδα δεν προσκομίζει στοιχεία.

1.4. Συμπεράσματα

- Η Ελλάδα δεν προσφέρει πλήρη στοιχεία. Τα στοιχεία της φτάνουν ως το 2005. Αυτό είναι σημαντικό γιατί έκτοτε έχουν συντελεστεί σημαντικές παρεμβάσεις στο δίκτυο της ανώτατης εκπαίδευσης αλλά και στην ελληνική κοινωνία γενικότερα
- Η Ελλάδα φαίνεται να αφοσιώθηκε στην αύξηση της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

- Για το έτος που η Ελλάδα προσκομίζει στοιχεία, φαίνεται να δίνει συγκριτικά ικανοποιητικό ποσοστό ως προς τη δημόσια δαπάνη για τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μάλιστα είναι δεύτερη στις επικουρικές δαπάνες.
- Για το έτος που δίνει στοιχεία, η Ελλάδα φαίνεται να δίνει συγκριτικά ικανοποιητικό ποσοστό για τα τριτοβάθμια ιδρύματα ως προς το σύνολο των δημοσίων δαπανών.
- Η Ελλάδα δίνει πολύ χαμηλό ποσό ανά φοιτητή σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες
- Η Ελλάδα φαίνεται να είναι τελευταία στη δαπάνη ανά φοιτητή ως προς το ΑΕΠ ανά κάτοικο.

Συμπερασματικά η Ελλάδα φαίνεται να αύξησε δυναμικά τον αριθμό φοιτητών της, στοιχείο καταρχάς θετικό, χωρίς όμως να μπορέσει να διασφαλίσει αντίστοιχη αύξηση στη δαπάνη ανά φοιτητή.

2. Επίπεδα (πτυχία) και Προσόντα της Διαδικασίας της Μπολόνια

2.1. Δομή της Διαδικασίας της Μπολόνια

2.1.1. Δείκτης 1ος: Πορεία ανάπτυξης 1ου και 2ου κύκλου σπουδών

Η Ελλάδα μαζί με άλλες 25 (από της 48) χώρες της Διαδικασίας της Μπολόνια έχει πάνω από το 90% των φοιτητών της στους δύο κύκλους σπουδών όπως αυτοί ορίζονται από τη Διαδικασία της Μπολόνια.

Αντίθετα δεν δίνει στοιχεία για τους τρεις κύκλους σπουδών.

Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι φαίνεται να διαμορφώνονται δύο συστήματα στην Ευρώπη (απολύτως συμβατά με τις προβλέψεις της Μπολόνια). Ένα σύστημα 3τους διάρκειας του 1^{ου} κύκλου ή 180 ECTS και 2ετούς διάρκειας του 2^{ου} κύκλου ή 120 ECTS. Κι ένα δεύτερο, λιγότερο διαδεδομένο πλην υπαρκτό, 4τούς διάρκειας του 1^{ου} κύκλου ή 240 ECTS και 1τούς διάρκειας του 2^{ου} κύκλου ή 60 ECTS (μερικά κράτη επιλέγουν το 1,5 έτος ή 90 ECTS).

Η Ελλάδα διατείνεται ότι εντάσσεται στο δεύτερο σύστημα (σελ.34).

2.2.2. Δείκτης 2ος: Διαδοχή των κύκλων σπουδών

Η Ελλάδα αναφέρεται μεταξύ της πλειονότητας των χωρών (39) όπου ο ένας κύκλος σπουδών δίνει πρόσβαση στον επόμενο.

Η Ελλάδα διατείνεται (σελ.38) ότι κάποιοι φοιτητές πρέπει να περάσουν από εξετάσεις ή να πάρουν πρόσθετα μαθήματα για να μπορέσουν να περάσουν από τον 1^ο στον 2^ο κύκλο σπουδών.

Η Ελλάδα δηλώνει ότι στον δεύτερο κύκλο σπουδών συνεχίζει ένα 10-25% των πτυχιούχων του πρώτου κύκλου σπουδών. Το ποσοστό αυτό είναι από τα πιο χαμηλά στην Ευρώπη.

Η Ελλάδα διατείνεται ότι αναγνωρίζει πλήρως τις διδακτικές μονάδες (credits) από προγενέστερους σύντομους κύκλους σπουδών του ίδιου γνωστικού αντικειμένου στα προγράμματα του 1^{ου} κύκλου της (σελ.40).

Η Ελλάδα δηλώνει ότι ο τρίτος κύκλος της διαρκεί 3 ή 4 χρόνια. Επίσης δηλώνει ότι δεν χρησιμοποιεί ακόμα το ECTS στον τρίτο κύκλο σπουδών της.

Η Ελλάδα δηλώνει ότι τα ιδρύματά της συμμετέχουν κατά 10-25% σε κοινά προγράμματα σπουδών (joint programmes) και κατά το ίδιο ποσοστό δίνουν κοινούς τίτλους σπουδών. Γενικά, η επίδοση αυτή φαίνεται να είναι ικανοποιητική συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες.

2.2. Εργαλεία της Διαδικασίας της Μπολόνια

2.2.1. Δείκτης 3ος: Η ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων

Η Ελλάδα είναι από τις τέσσερις τελευταίες αργοπορούσες χώρες, μαζί με τη Βουλγαρία, το Καζακστάν και την Ουκρανία. Σε μια δεκαβάθμια κλίμακα προόδου η Ελλάδα βρίσκεται στα τρία πρώτα βήματα που σηματοδοτούν την τελευταία κατηγορία.

2.2.2. Δείκτης 8^{ος}: ECTS, αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα (learning outcomes) και φοιτητικο- κεντρική μάθηση (student centred learning)

Η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη ομάδα κρατών (10 συνολικά) και προτελευταία (η τελευταία εμπεριέχει 3 κράτη) στην πρόοδο εφαρμογής του ECTS. Σε αυτή την κατηγορία βρίσκονται χώρες που εφαρμόζουν το ECTS σε ένα ποσοστό μεταξύ 50-75% των προγραμμάτων σπουδών τους και επιπλέον το ECTS είναι στενά συνδεδεμένο με μαθησιακά αποτελέσματα ή σε χώρες που το εφαρμόζουν πάνω από το 75% των προγραμμάτων τους αλλά το ECTS δεν είναι συνδεδεμένο με μαθησιακά αποτελέσματα.

Πιο αναλυτικά, στην Ελλάδα εφαρμόζεται πλήρως το ECTS (ως συσσωρευόμενο και μεταφερόμενο σύστημα διδακτικών μονάδων) στο 51-74% των προγραμμάτων σπουδών της. Ως προς τη σύνδεση του ECTS με τα μαθησιακά αποτελέσματα η Ελλάδα εντάσσεται στην κατηγορία των χωρών που δηλώνουν ότι αυτό συντελείται στο 50-99% των προγραμμάτων σπουδών.

Τέλος, η Ελλάδα ανήκει στην κατηγορία των χωρών που έχει νομοθετήσει τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

2.2.3. Δείκτης 7^{ος}: Παράρτημα Πτυχίου

Η Ελλάδα μαζί με άλλες τέσσερις χώρες (Γαλλία, Ανδόρα, Αζερμπαϊτζάν και Αγία Έδρα) βρίσκονται στην προτελευταία κατηγορία με πλημμελή εφαρμογή του Παραρτήματος Πτυχίου. Αυτό σημαίνει ότι δεν δίνεται σε όλα τα προγράμματα σπουδών και/ή δεν δίνεται σε μια διαδεδομένη ευρωπαϊκή γλώσσα και/ή δεν δίνεται άμεσα και χωρίς οικονομική επιβάρυνση. Στην τελευταία κατηγορία βρίσκονται τρεις χώρες.

2.3. Αναγνώριση προσόντων

2.3.1. Αναγνώριση ξένων τίτλων σπουδών και διαδικασία αξιολόγησης της διαδικασίας

Η Ελλάδα και η Κύπρος είναι οι μόνες χώρες που έχουν εθνικό κέντρο αναγνώρισης ξένων πτυχίων (για την Ελλάδα, ο ΔΟΑΤΑΠ). Το σύνολο των κρατών της Δυτικής και Κεντρικής

Ευρώπης (με την εξαίρεση δύο χωρών που δεν δίνουν στοιχεία) αναγνωρίζει τους ξένους τίτλους σπουδών σε επίπεδο ιδρύματος.

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία για το αν υπάρχει διαδικασία αξιολόγησης της εργασίας του ΔΟΑΤΑΠ.

2.4. Συμπεράσματα

Σε αυτή την ενότητα εξετάστηκαν συνολικά πέντε (5) δείκτες.

Στον πρώτο δείκτη η Ελλάδα ακολουθεί την πλειονότητα των χωρών και δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει πρόβλημα. Ωστόσο ερωτηματικό παραμένει σχετικά με κάποια στοιχεία που δίνει (αυτό δεν αφορά μόνο την Ελλάδα, αλλά εδώ αποτυπώνουμε τα στοιχεία της Ελλάδας). Για παράδειγμα, ερωτηματικά μπορούν να διατυπωθούν αν η Ελλάδα ακολουθεί το μοντέλο 4 χρόνια ο 1^{ος} κύκλος σπουδών (πτυχίο) και 1 χρόνος ο 2^{ος} κύκλος σπουδών (μεταπτυχιακό).

Στον δεύτερο δείκτη, η Ελλάδα φαίνεται να ακολουθεί το γενικό ρεύμα. Γενικά, πράγματι, ο ένας κύκλος σπουδών αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη στον επόμενο. Παρόλα αυτά, το ποσοστό που συνεχίζει από τον 1^ο στην 2^ο κύκλο είναι από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη.

Όμως, ερωτηματικά εγείρονται σχετικά με κάποια στοιχεία που δίνει η Ελλάδα. Μπορούν να δοθούν δύο παραδείγματα:

A. η Ελλάδα διατείνεται ότι «κάποιοι» φοιτητές πρέπει να περάσουν εξετάσεις ή να πάρουν συμπληρωματικά μαθήματα για να περάσουν από τον 1^ο στον 2^ο κύκλο.

B. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι αναγνωρίζονται και μάλιστα πλήρως προγενέστερες διδακτικές μονάδες από μικρούς κύκλους σπουδών για την ένταξη στον 1^ο κύκλο με την προϋπόθεση ότι το γνωστικό αντικείμενο είναι το ίδιο.

Τέλος, η Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίσει το θέμα των ECTS στον τρίτο κύκλο σπουδών της (διδακτορικό).

Στον τρίτο δείκτη, σχετικά με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, η Ελλάδα έχει σημαντικά καθυστερήσει και το αποτέλεσμα που δίνει είναι μη ικανοποιητικό.

Στον τέταρτο (όγδοο) δείκτη, η Ελλάδα διατείνεται ότι εφαρμόζει το ECTS σε συνδυασμό με τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Η αλήθεια είναι ότι σε νομοθετικό επίπεδο έχει δίκιο. Δεν είναι όμως σίγουρο αν αυτό ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα του πεδίου.

Στον πέμπτο (έβδομο) δείκτη, η Ελλάδα έχει νομοθετήσει το Παράρτημα Πτυχίου. Δεν είναι όμως σίγουρο ότι αυτό εφαρμόζεται στην πράξη.

Τέλος, η Ελλάδα διαθέτει εθνική αρχή για την αναγνώριση των ξένων τίτλων σπουδών (ΔΟΑΤΑΠ), όμως δεν προσκομίζει στοιχεία για τη διασφάλιση της ποιότητας του παρεχόμενου έργου της.

Συμπερασματικά, η Ελλάδα φαίνεται να προσπαθεί να υλοποιήσει τις προβλέψεις της Διαδικασίας της Μπολόνια, σε αυτήν την ενότητα, κατά τρόπο μάλλον δειλό (εξ ου και οι καθυστερήσεις), τυπικό και με νομοθετικές ρυθμίσεις χωρίς να είναι σαφές ή σίγουρο ότι αυτό που ψηφίζεται υλοποιείται στο πεδίο.

3. Διασφάλιση της Ποιότητας

3.1. Κύριο αποτέλεσμα της εξωτερικής αξιολόγησης

Στην Ελλάδα το κύριο αποτέλεσμα της εξωτερικής αξιολόγησης είναι συμβουλευτικό. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν επίσης χώρες όπως η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Τουρκία, η Φιλανδία, κτλ. Παρόλα αυτά η κατηγορία αυτή δεν είναι η πολυπληθέστερη.

3.2. Δυνατότητα αξιολόγησης από μη εθνικό φορέα

Η Ελλάδα ανήκει στην πολυπληθέστερη ομάδα κρατών στην οποία τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης δεν είναι δυνατόν να αξιολογούνται από κάποιον οργανισμό εκτός της χώρας τους.

Παρόλα αυτά, πρέπει να τονιστεί ότι σύμφωνα με το τελευταίο Communiqué της συνάντησης του Βουκουρεστίου (2012), οι Υπουργοί Παιδείας αποφάσισαν να δημιουργηθεί η European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR), τα μέλη της οποίας θα μπορούν στο μέλλον να δρουν σε όλο τον ΕΧΑΕ (σελ.2).

3.3. Δείκτης 4^{ος}: Το σύστημα εθνικής αξιολόγησης σε σύγκριση με τις προβλέψεις του European Standards and Guidelines (ESG)

Η Ελλάδα ανήκει στην δεύτερη πολυπληθέστερη κατηγορία κρατών με πλημμελή εφαρμογή του συστήματος εξωτερικής αξιολόγησης, το 2010/2011.

Σε αυτή την κατηγορία ένα σύστημα διασφάλισης ποιότητας βρίσκεται σε λειτουργία σε όλη τη χώρα. Όμως, δεν έχει αξιολογηθεί για τη συμβατότητά του με τα ESG. Βέβαια, εφαρμόζεται σε όλα τα ιδρύματα και/ή τα προγράμματα σπουδών, και καλύπτει τη διδασκαλία, τις υποστηρικτικές των φοιτητών υπηρεσίες και την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας/διοίκηση ή εναλλακτικά ένα σύστημα διασφάλισης της ποιότητας βρίσκεται σε λειτουργία σε εθνικό επίπεδο. Όμως, δεν έχει αξιολογηθεί για τη συμβατότητά του με τα ESG. Επίσης, δεν εφαρμόζεται σε όλα τα ιδρύματα και/ή προγράμματα σπουδών και δεν καλύπτει όλα τα αναγκαία θέματα.

3.4. Δείκτης 5^{ος}: Επίπεδο φοιτητικής συμμετοχής στη διασφάλιση ποιότητας

Η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη από τις πέντε υπάρχουσες κατηγορίες. Η κατηγορία αυτή είναι η πολυπληθέστερη με συνολικά 13 χώρες. Πρόκειται για χώρες όπου οι φοιτητές συμμετέχουν στα τρία (3) από τα πέντε (5) επίπεδα συμμετοχής. Τα επίπεδα αυτά είναι: 1. δομές διακυβέρνησης (governance structures, 2) ομάδα αξιολόγησης (review team), 3)

προετοιμασία των εκθέσεων αυτό-αξιολόγησης, 4) διαδικασίες λήψης αποφάσεων, και 5) διαδικασίες παρακολούθησης (follow-up procedures).

3.5. Δείκτης 6^{ος}: Επίπεδο διεθνούς συμμετοχής στην εξωτερική αξιολόγηση

Η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη κατηγορία από τις πέντε (5) μαζί με άλλες εννέα (9) χώρες). Σε αυτή την κατηγορία, οι χώρες εφαρμόζουν τα δύο από τα τέσσερα κριτήρια. Τα τέσσερα κριτήρια είναι: 1) Ο εθνικός οργανισμός διασφάλισης της ποιότητας είναι πλήρες μέλος της ENQA και αναφέρεται στις λίστες του EQAR, 2) Ειδικοί από άλλες χώρες συμμετέχουν στη διοίκηση του εθνικού οργανισμού διασφάλισης της ποιότητας, 3) Ειδικοί από άλλες χώρες συμμετέχουν ως μέλη στις ομάδες αξιολόγησης, 4) Ειδικοί από άλλες χώρες συμμετέχουν στις ομάδες παρακολούθησης (follow-up procedures).

3.6. Δημοσίευση των ιδρυματικών στρατηγικών για τη συνεχή ενίσχυση της ποιότητας τα τελευταία πέντε χρόνια

Η Ελλάδα με λιγότερο από το 25% των ιδρυμάτων της βρίσκεται στην τελευταία κατηγορία.

Πάντως, έχει ενδιαφέρον ότι στην εξειδίκευση της δημοσίευσης κριτικών και αρνητικών αποτελεσμάτων για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης η Ελλάδα δηλώνει επίσης ένα ποσοστό λιγότερο από 25%. Αυτό το ποσοστό αν και χαμηλό φέρνει την Ελλάδα σε αξιολογικά υψηλή θέση στο βαθμό που οι περισσότερες χώρες αποφεύγουν τη δημοσιοποίηση τέτοιων στοιχείων...

3.7. Συμπεράσματα

Σε αυτή την ενότητα εξετάστηκαν τρεις δείκτες.

Η συνολική εικόνα για την Ελλάδα αν και είναι μέτρια είναι μάλλον μεταβατική.

Στον πρώτο δείκτη που εξετάστηκε εδώ (τέταρτος) η εκκρεμότητα που εμφανίζεται έχει να κάνει με την ένταξη της ΑΔΙΠ στο EQAR και την αξιολόγησή της σύμφωνα με τα κριτήρια του ESG, γεγονός που μάλλον οφείλεται στην καθυστερημένη έναρξη λειτουργίας της ΑΔΙΠ.

Στον δεύτερο δείκτη (πέμπτο), φαίνεται η πλημμελής συμμετοχή των φοιτητών στην αξιολογική διαδικασία. Το εντυπωσιακό στοιχείο μοιάζει να είναι το γεγονός ότι οι φοιτητές αξιολογούν πλέον (εκεί που γίνεται αυτό και πάντως όχι παντού) τους καθηγητές (δηλαδή το πλέον ευαίσθητο τμήμα της φοιτητικής συμμετοχής) όταν σε άλλες χώρες, και μάλιστα από τις θεωρούμενες μεγάλες, αυτό δεν γίνεται (αν και δηλώνεται το αντίθετο). Αντίθετα, δεν συμμετέχουν σε άλλα επίπεδα που θα έπρεπε να θεωρούνται λιγότερο ευαίσθητα. Εδώ, δύο στοιχεία μοιάζουν σημαντικά. Πρώτον, η απομόνωση από τα ευρωπαϊκά δρώμενα των Ελλήνων φοιτητών λόγω της μη συμμετοχής τους στην ευρωπαϊκή οργάνωση φοιτητών

(ESU). Δεύτερο, η γενικότερη ποιότητα της ιστορίας της φοιτητικής συμμετοχής σε θέματα διοίκησης του πανεπιστημίου.

Πάντως, στην τελευταία συνάντηση των Υπουργών Παιδείας της Διαδικασίας της Μπολόνια, στο Βουκουρέστι, αποφασίστηκε μεταξύ άλλων: «We commit to supporting the engagement of students and staff in governance structures at all levels and reiterate our commitment to autonomous and accountable higher education institutions that embrace academic freedom» (σελ.2). Πρόβλεψη, η οποία αποκλίνει σαφώς από προβλέψεις του τελευταίου Νόμου Πλαισίου.

Στον τρίτο δείκτη (έκτο), η πλημμελής εφαρμογή των κριτηρίων μοιάζει να είναι απόρροια της καθυστερημένης ανάπτυξης της ΑΔΙΠ. Συνεπώς, δεν φαίνεται να εμπεριέχει σοβαρά προβλήματα στην προσπάθεια ολοκλήρωσης του κριτηρίου από την Ελλάδα.

Τέλος εδώ, ας σημειωθούν δύο επιπλέον σημεία:

Πρώτον, η προοπτική που προβλέπεται από το τελευταίο Communiqué για την δυνατότητα επιλογής φορέα αξιολόγησης από την πλευρά (και) των ελληνικών πανεπιστημίων. Στοιχείο που θα τους δώσει μελλοντικά μεγάλα περιθώρια διαπραγμάτευσης και δράσης, τελικά αυτονομίας.

Δεύτερον, το γεγονός ότι στην Ελλάδα δεν συνηθίζεται να δημοσιεύονται (αν υπάρχουν) οι στρατηγικές των ιδρυμάτων για την διασφάλιση της ποιότητας. Όταν όμως δημοσιεύονται, δεν φαίνεται να υπάρχει θέμα στη δημοσίευση αρνητικών και προβληματικών κριτικών.

Η Ελλάδα αν και σε όλους τους δείκτες φαίνεται να εφαρμόζει πλημμελώς τα κριτήρια, αυτό μάλλον οφείλεται στην καθυστερημένη ανάπτυξη της ΑΔΙΠ.

4. Κοινωνική Διάσταση

4.1. Γυναικεία συμμετοχή στους νεοεισερχόμενους φοιτητές

Για την εξέλιξη της γυναικείας συμμετοχής το διάστημα 2000/01-2008/09, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

4.2. Μετανάστες στην ανώτατη εκπαίδευση

Στην Ελλάδα φαίνεται ότι το 2009 η συνολική συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 26,7% στο σύνολο του πληθυσμού. Όμως, η διαφορά μεταξύ μεταναστών και μη μεταναστών είναι από τις μεγαλύτερες των χωρών που δίνουν στοιχεία. Είναι αντίστοιχα 10,7% και 29,2%. Πάντως, επειδή η μέτρηση αυτή είναι πειραματική λόγω της δυσκολίας ορισμού της έννοιας «μετανάστης» πρέπει να διαβαστεί με προσοχή (παράλληλα φαίνεται ότι η ίδια σημαντική διαφορά αφορά και τους μαθητές που αποχωρούν πρόωρα το σχολείο).

4.3. Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών των φοιτητών

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

4.4. Πολιτική διεύρυνσης στην ανώτατη εκπαίδευση

Η Ελλάδα φαίνεται να μην έχει τέτοια πολιτική. Όμως, η Ελλάδα είχε διευρύνει πολύ την ανώτατη εκπαίδευση ήδη από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90.

4.5. Μηχανισμός παρακολούθησης και αξιολόγησης της πολιτικής διεύρυνσης στην ανώτατη εκπαίδευση

Ως απόρροια του προηγούμενου, η Ελλάδα δεν έχει τέτοιους μηχανισμούς.

4.6. Εναλλακτικές μορφές πρόσβασης για μη παραδοσιακούς υποψηφίους

Η Ελλάδα δεν διαθέτει τέτοιες εναλλακτικές μορφές πρόσβασης.

4.7. Φοιτητές που έχουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση μέσω της κύριας πρόσβασης

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

4.8. Δίδακτρα στον 1^ο κύκλο σπουδών

Η Ελλάδα διατείνεται ότι ανήκει στην ομάδα που κυριαρχεί στην Ευρώπη και αφορά χώρες που δηλώνουν ότι «κάποιοι» φοιτητές πληρώνουν δίδακτρα.

Παρόλα αυτά, όταν ζητείται το ποσοστό των φοιτητών που πληρώνει δίδακτρα, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

Στη διευκρίνιση για το ποσοστό των διδασκτρων στο σύνολο της δαπάνης για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, η Ελλάδα διατείνεται ότι είναι σταθερό μεταξύ 2000 και 2008 και ανέρχεται στο 0,4%. Γενικά, είναι χαρακτηριστικό ότι το 2000, η πρώτη χώρα ήταν η Βουλγαρία με 39,5%, ενώ το 2008, το Ηνωμένο Βασίλειο με 49,4%.

Στο ερώτημα πιο είναι το μέσο μηνιαίο κόστος διδασκτρων, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

4.9. Βασικές μορφές βοήθειας σε φοιτητές

Η Ελλάδα διατείνεται ότι οι μορφές βοήθειας προς τους φοιτητές είναι επιχορηγήσεις/ υποτροφίες και φορολογικές ελαφρύνσεις.

Στην ερώτηση, πιο ποσοστό αυτών που πληρώνουν δίδακτρα ωφελούνται από τις προσφερόμενες δημόσιες βοήθειες η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία. Το ίδιο ισχύει και για την ερώτηση για αυτούς που δεν πληρώνουν δίδακτρα.

4.10. Βοήθεια σε φοιτητές ως ποσοστό των δημόσιων δαπανών

Το ερώτημα αφορά το 2000 και το 2008. Η Ελλάδα διατείνεται ότι το ποσοστό αυτό το 2000 ήταν 5,8% και ήταν το 26^ο σε 31 χώρες που δίνουν στοιχεία. Στην πρώτη θέση αναφέρεται η Δανία (38,9%). Για το 2008, το ποσοστό αυτό πέφτει στο 1,8% τοποθετώντας την Ελλάδα στην τελευταία θέση (πρώτη θέση η Νορβηγία με 44,1%).

Όσον αφορά τη γνώμη των φοιτητών για την επάρκεια της χρηματοδότησης, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

4.11. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα είναι αλήθεια ότι δεν έχει ουσιαστικά δίδακτρα στον πρώτο κύκλο. Από την άλλη, παρουσιάζεται εξαιρετικά φτωχή τόσο και σε δράσεις στήριξης των φοιτητικών σπουδών όσο και στην αποτύπωση των διαστάσεων της κοινωνικής διάστασης της ανώτατης εκπαίδευσης. Επίσης δεν δίνει εναλλακτικές προσβάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

5. Αποτελεσματικές εκροές και απασχολησιμότητα

5.1. Ποσοστό αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά ηλικιακή ομάδα

Τα στοιχεία που δίνει η Ελλάδα, για το 2010, είναι:

- 25-34 ετών: 30,4% (22^η σε σύνολο 39 χωρών)
- 35-44 ετών: 25,9% (22^η σε σύνολο 39 χωρών)
- 45-64 ετών: 19,2% (23^η σε σύνολο 39 χωρών).

Στο ερώτημα του ποσοστού αποφοίτησης από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

Επίσης, η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία για τη σύγκριση μεταξύ ποσοστών εισαγωγής και αποφοίτησης από την ανώτατη εκπαίδευση (και για κάθε επίπεδο σπουδών).

5.2. Ανεργία ανά επίπεδο σπουδών

Η ανεργία ανά επίπεδο σπουδών στις ηλικίες 20-34 για το διάστημα 2006-2010, για την Ελλάδα είναι:

- Υψηλό επίπεδο σπουδών (ISCED 5-6), 15,2%
- Μεσαίο επίπεδο σπουδών (ISCED 3-4), 14,8%
- Χαμηλό επίπεδο σπουδών (ISCED 0-2), 13,8%.

Τα ποσοστά της Ελλάδας στα τρία επίπεδα σπουδών είναι:

- Υψηλό επίπεδο: 5^η υψηλότερη θέση σε σύνολο 39 χωρών
- Μεσαίο επίπεδο: 5^η υψηλότερη θέση σε σύνολο 39 χωρών
- Χαμηλό επίπεδο: 28^η υψηλότερη θέση (μαζί με την Ιταλία) σε σύνολο 39 χωρών.

Η Ελλάδα έχει τη μοναδική ιδιαιτερότητα, μεταξύ 39 χωρών, τα ποσοστά ανεργίας να είναι αντιστρόφως ανάλογα των επιπέδων εκπαίδευσης.

Όσον αφορά τους μήνες που χρειάζονται για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης, Η Ελλάδα εμφανίζει την κάτωθι εικόνα:

- Υποχρεωτική εκπαίδευση: 15,1 μήνες
- Δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση: 13,9 μήνες
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση: 12,2 μήνες.

Η θέση της Ελλάδας είναι:

- Υποχρεωτική εκπαίδευση: 5^η θέση (δηλαδή 5^η πιο αργή απορρόφηση) σε σύνολο 30 χωρών
- Δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση: 30^η θέση (η αργότερη απορρόφηση) σε σύνολο 30 χωρών

- Τριτοβάθμια εκπαίδευση : 30^η θέση (η αργότερη απορρόφηση) σε σύνολο 30 χωρών.

Η πληροφορία εδώ συμπληρώνει την προηγούμενη. Φαίνεται ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει ένα μείζον και μοναδικό φαινόμενο στην Ευρώπη μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και εισαγωγής στην αγορά εργασίας.

Στην πιο εξειδικευμένη πληροφορία που αφορά ειδικά την ανεργία των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2006-2010), της ηλικιακής ομάδας 20-34, η Ελλάδα δίνει τα εξής στοιχεία:

- 3 χρόνια ή και λιγότερο μετά την απόκτηση του πτυχίου: 28,9%
- Περισσότερο από 3 χρόνια από την απόκτηση του πτυχίου: 10%.

Με βάση αυτά τα στοιχεία, η Ελλάδα είναι:

- 3^η πιο μακροχρόνια αναμονή μεταξύ 33 χωρών (με πρώτες την FYROM και τη Σερβία)
- 3^η πιο μακροχρόνια αναμονή μεταξύ 33 χωρών (με πρώτες την FYROM και τη Σερβία).

Συνεπώς, φαίνεται το ιδιαίτερο πρόβλημα των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα να απορροφηθούν από την αγορά εργασίας,. Μάλιστα αυτό το πρόβλημα φαίνεται να είναι εντονότερο στις γυναίκες.

5.3. Εισοδήματα ανά επίπεδο εκπαίδευσης

Η Ελλάδα δηλώνει ότι , το 2010, η εισοδηματική διαφορά μεταξύ:

- Αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και δευτεροβάθμιας μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι 1,5 (και βρίσκεται στη 15^η θέση μεταξύ 30 χωρών)
- Αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι: 1,8 (και βρίσκεται στην 23^η θέση μεταξύ 30 χωρών).

Ίσως αυτό το στοιχείο να αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης και των προηγούμενων ελληνικών ιδιαιτεροτήτων.

5.4. Προσόντα ανώτατης εκπαίδευσης και αγορά εργασίας

Στο ερώτημα της κατανομής πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-6) ηλικίας 25-34 ετών και εργαζομένων ISCO 1 & 2 (νομοθετικό σώμα, ανώτεροι επίσημοι, μάντζερς και επαγγελματίες), ISCO 3 (τεχνικοί και συνεργάτες επαγγελματιών), και ISCO 1,2,3, (2010), η Ελλάδα παρουσιάζει τα κάτωθι δεδομένα:

- ISCO 1&2: 45,7% (με άλλα λόγια λιγότεροι από τους μισούς είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης)
- ISCO 3 : 24,3%

- ISCO 1&2&3: 30,1%.

Σε ένα σύνολο 38 ετών η Ελλάδα βρίσκεται:

- ISCO 1&2: 31^ο υψηλότερο ποσοστό σε σύνολο 38 χωρών
- ISCO 3 : 13^ο υψηλότερο ποσοστό σε σύνολο 38 χωρών
- ISCO 1&2&3: 5^ο υψηλότερο ποσοστό σε σύνολο 38 χωρών.

Τα στοιχεία, σε αυτό το σημείο, είναι εξαιρετικά σημαντικά σε ό,τι αφορά τη σχέση ανώτατης εκπαίδευσης και κατάληψης υψηλών και πολύ υψηλών θέσεων στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα φαίνεται να είναι από τις λίγες χώρες όπου η σχέση «θέση εργασίας» και «επίπεδο εκπαίδευσης» είναι πολύ χαλαρή και σχετική. Αυτό διαλευκάνει ακόμα περισσότερο την προηγούμενη ελληνική ιδιαιτερότητα.

Προσθέτοντας, τη διάσταση φύλο, φαίνεται ότι τα ποσοστά αυτά για τις ανώτερες θέσεις της αγοράς εργασίας είναι αρνητικότερα για της γυναίκες αποφοίτους της ανώτατης εκπαίδευσης.

5.5. Συμπεράσματα

Με βάση τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν:

Η Ελλάδα αυξάνει το ποσοστό των αποφοίτων της ανά ηλικιακή ομάδα. Παρόλα αυτά παραμένει χαμηλά μεταξύ των συγκρινόμενων κρατών. Δεδομένου ό,τι η αύξηση των εισαγομένων παρατηρήθηκε έντονη, θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς για το ποσοστό εγκατάλειψης και/ή επιμήκυνσης των σπουδών, πολύ δε περισσότερο που σε αυτό το σημείο η Ελλάδα δεν παρουσιάζει στοιχεία.

Η Ελλάδα είναι μοναδική περίπτωση στην Ευρώπη όπου η σχέση μεταξύ επιπέδου σπουδών και ανεργίας είναι αντιστρόφως ανάλογη. Στοιχείο που δείχνει τη μεγάλη δυσκολία ένταξης των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας. Μάλιστα, αυτό ίσως θα πρέπει να αντιστοιχηθεί με τη μεγαλύτερη ευκολία εισόδου στην αγορά εργασίας των αποφοίτων υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Επιπλέον, η είσοδος των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας είναι η αργότερη μεταξύ όλων των ευρωπαϊκών κρατών.

Ακόμα, οι εισοδηματικές απολαβές των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν έχουν μεγάλη διαφορά σε σχέση με τους αποφοίτους των υπολοίπων βαθμίδων, ιδιαίτερα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Τέλος, η σύνδεση μεταξύ πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης και υψηλών θέσεων στην αγορά εργασίας είναι εξαιρετικά χαλαρή και σχετική. Γίνεται δε χαλαρότερη στην περίπτωση των γυναικών.

Η ενότητα αυτή δείχνει ένα μείζον ίσως πρόβλημα του μοντέλου ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας. Πράγματι, φαίνεται ότι το επίπεδο σπουδών δεν παίζει καθοριστικό ρόλο ούτε στην κατάληψη υψηλών θέσεων στην αγορά εργασίας ούτε συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση των εισοδημάτων. Η εικόνα αυτή χειροτερεύει στην περίπτωση των γυναικών.

6. Διά βίου μάθηση

6.1. Διά βίου μάθηση και ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης

Η Ελλάδα ανήκει στην πλειονότητα των κρατών όπου η δια βίου εκπαίδευση αποτελεί αναγνωρισμένη αποστολή της ανώτατης εκπαίδευσης.

6.2. Στάτους διά βίου μάθησης φοιτητή

Η Ελλάδα διατείνεται ότι υπάρχει ειδικό καθεστώς για τους φοιτητές διά βίου μάθησης, πέραν εκείνου του κανονικού φοιτητή πλήρους απασχόλησης.

Μάλιστα, περαιτέρω, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι αυτό το ιδιαίτερο στάτους δεν επιβαρύνει οικονομικά περισσότερο όσους το κατέχουν.

6.3. Μερικής φοίτησης φοιτητές

Η Ελλάδα διατείνεται ότι όλα τα ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να προσφέρουν μερικής απασχόλησης φοίτηση.

Παρόλα αυτά, η Ελλάδα, στη συνέχεια, δεν δίνει στοιχεία για το ποσοστό των μερικής φοίτησης φοιτητών.

Επίσης, δεν προσφέρει στοιχεία για τον εβδομαδιαίο φόρτο εργασίας των φοιτητών.

6.4. Δείκτης 9^{ος}: Αναγνώριση άτυπης μάθησης

Η Ελλάδα δεν προσφέρει δυνατότητα αναγνώρισης άτυπης μάθησης (prior learning) για σπουδές στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Μάλιστα, είναι μια από τις τελευταίες 12 χώρες που δεν έχουν καν ξεκινήσει τις διαδικασίες αναγνώρισης σε εθνικά ή ιδρυματικό επίπεδο.

6.5. Φοιτητές άνω των 30 ετών

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία για το ποσοστό των φοιτητών της άνω των 30 ετών.

6.6. Καθυστέρηση σπουδών

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

6.7. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα αναγνωρίζει τη διά βίου μάθηση ως αποστολή της ανώτατης εκπαίδευσης. Διατείνεται ότι αναγνωρίζει ξεχωριστό στάτους για τους φοιτητές διά βίου μάθησης και τα ιδρύματά της προσφέρουν τη δυνατότητα της μερικής φοίτησης φοιτητών.

Παρόλα αυτά δεν δίνει μια σειρά σημαντικών στοιχείων που αφορά την επιμήκυνση των σπουδών ή τους φοιτητές άνω των 30 ετών.

Τέλος, και το σημαντικότερο, στο δείκτη (9^ο) αυτής της ενότητας δεν έχει ξεκινήσει καν τη διαδικασία υλοποίησής του.

Η Ελλάδα θα δυσκολευτεί ιδιαίτερα να υλοποιήσει αυτόν τον δείκτη αν δεν διαμορφώσει διαδικασίες αναγνώρισης της άτυπης μάθησης.

7. Κινητικότητα

7.1. Κινητικότητα φοιτητών εκτός ΕΧΑΕ προς τον ΕΧΑΕ

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

Το εντυπωσιακότερο όμως στοιχείο, από τις χώρες που δίνουν στοιχεία είναι ότι η 1^η χώρα σε αυτή την κινητικότητα είναι η Κύπρος (26,4%) μπροστά από το Ηνωμένο Βασίλειο (9,6%) και τη Γαλλία (8,3%). Βέβαια, αριθμητικά προηγούνται με διαφορά το Ηνωμένο Βασίλειο (231.360) και η Γαλλία (179.060).

7.2. Κινητικότητα φοιτητών από τον ΕΧΑΕ προς το εξωτερικό

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία.

Αντίθετα, η Ελλάδα δίνει αριθμό πτυχιούχων Ελλήνων από χώρες εκτός ΕΧΑΕ: 2.052 (2008/09). Ο αριθμός αυτός την φέρνει στην 15^η θέση σε σύνολο 45 χωρών.

7.3. Κινητικότητα φοιτητών εντός του ΕΧΑΕ

Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία για τους εισερχόμενους ξένους φοιτητές.

Η Ελλάδα δίνει στοιχεία για τους Έλληνες φοιτητές σε άλλη χώρα του ΕΧΑΕ (2008/09). Αυτοί είναι 26.060 και κατατάσσουν την Ελλάδα στην 8^η θέση μεταξύ 30 κρατών.

Επίσης η Ελλάδα δίνει στοιχεία για τους πτυχιούχους Έλληνες από άλλο κράτος του ΕΧΑΕ ως ποσοστό των πτυχιούχων από ελληνικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, για το 2008/09. Έτσι, μαθαίνουμε ότι ο 10,5% των Ελλήνων πτυχιούχων προέρχεται από ένα άλλο κράτος του ΕΧΑΕ. Ποσοστό που τοποθετεί την Ελλάδα στην 4^η θέση σε σύνολο 40 κρατών.

Τέλος, η Ελλάδα δεν μετριέται ως προς την «ανοικτότητα», την «ελκυστικότητα» του συστήματος τριτοβάθμια εκπαίδευσής της και το ισοζύγιο εισερχόμενων-εξερχόμενων φοιτητών στο βαθμό που δεν δίνει πλήρη στοιχεία.

Επιπλέον, η Ελλάδα επειδή δεν συμμετέχει στην έρευνα eurostudents δεν δίνει στοιχεία για την άποψη των φοιτητών της σχετικά με τα εμπόδια στην κινητικότητά τους.

Κλείνοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν στη συγκεκριμένη Έκθεση ποσοτικοποιημένα στοιχεία για την οικονομική ενίσχυση των φοιτητών σχετικά με την κινητικότητά τους, αλλά ούτε και για την κινητικότητα του ακαδημαϊκού προσωπικού.

7.4. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα δίνει αποσπασματικά στοιχεία για την κινητικότητα. Με εξαίρεση το παραδοσιακό κομμάτι της ελληνικής φοιτητικής κινητικότητας προς το εξωτερικό δεν δίνει κανένα άλλο στοιχείο ως προς το πολύ δυναμικό και κεντρικό στη διαδικασία της Μπολόνια τομέα της Κινητικότητας.

8. Καταληκτικά

Η Έκθεση, από την οποία αντλήθηκαν τα στοιχεία, παρουσιάζει την πορεία υλοποίησης μιας διαδικασίας 48 ευρωπαϊκών κρατών. Εμείς εδώ απομονώσαμε την περίπτωση της Ελλάδας.

Με βάση τους εννέα δείκτες αξιολόγησης, η Ελλάδα παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

Πρόοδος της Ελλάδας στην υλοποίηση της Διαδικασίας της Μπολόνια		
Δείκτες	Αντικείμενο	Βαθμός υλοποίησης
1ος	Υλοποίηση 1ου και 2ου κύκλου σπουδών	✓
2ος	Πρόσβαση στον επόμενο κύκλο σπουδών	✓
3ος	Υλοποίηση Εθνικού Πλαισίου Προσόντων	✗
4ος	Εφαρμογή Εωτερικής Αξιολόγησης	✓
5ος	Συμμετοχή Φοιτητών στην Διασφάλιση Ποιότητας	✓
6ος	Διεθνή Συμμετοχή στην Εξωτερική Αξιολόγηση	✓
7ος	Εφαρμογή του Παραρτήματος Πτυχίου	✓
8ος	Εφαρμογή του ECTS	✓
9ος	Αναγνώριση της άτυπης μάθησης	✗

Σε δύο (2) δείκτες η εφαρμογή είναι πλήρης, σε πέντε (5) δείκτες η εφαρμογή είναι ελλιπής και σε δύο (2) η εφαρμογή δεν έχει ξεκινήσει. Συνεπώς, η γενική εικόνα δεν θα έπρεπε να κριθεί ικανοποιητική χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχουν γίνει προσπάθειες.

Αν κανείς δει επισταμένως την υλοποίηση των δεικτών στην Ελλάδα τότε θα μπορούσε να διακρίνει τα εξής:

Ο πρώτος δείκτης ήταν εξ αρχής συμβατός με την ελληνική δομή της ανώτατης εκπαίδευσης, έτσι όπως αυτή οριζόταν από τον Νόμο Πλαίσιο 1268/82. Συνεπώς, δεν χρειαζόταν κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια εναρμόνισης¹. Μάλιστα, εκεί όπου υπήρχε μια διαφοροποίηση, διάκριση δεύτερου και τρίτου κύκλου σπουδών, εξακολουθεί να ενυπάρχει δυσκολία πλήρους εναρμόνισης. Πράγματι, αν και η ανάπτυξη των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών έγινε δυνατή τη δεκαετία του '90 και μετά, η διάρκεια του δεύτερου κύκλου δεν έχει σταθεροποιηθεί με βάση τα δύο διαφορετικά μοντέλα που υπάρχουν στον ΕΧΑΕ (και παρά τα αντιθέτως δηλούμενα από την Ελλάδα). Επίσης, ακόμα υφίσταται δυσκολία στην αποσύνδεση των διδακτορικών σπουδών από τα μεταπτυχιακά προγράμματα και την πλήρη εφαρμογή της προϋπόθεσης απόκτησης πτυχίου δεύτερου κύκλου σπουδών για την πρόσβαση στον τρίτο κύκλο.

¹ Η πλήρης αλήθεια είναι ότι ως τη Συνάντηση της Πράγας, τα πράγματα δεν ήταν τόσο απλά για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης της Ελλάδας στο βαθμό που ο πρώτος κύκλος προβλεπόταν τριετούς διάρκειας, ανελαστικά. Όμως στο Communiqué της Πράγας μπήκε εμβόλιμα η λέξη «τουλάχιστον» με αποτέλεσμα η ελληνική δομή να μην χρειάζεται μείζονες παρεμβάσεις.

Ο δεύτερος δείκτης επίσης δεν ήταν απομακρυσμένος από την υπάρχουσα δομή και λειτουργία της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης. Το πτυχίο του πρώτου κύκλου θεωρείτο προϋπόθεση για την πρόσβαση στον δεύτερο κύκλο. Τέλος, το πτυχίο του δεύτερου κύκλου έδινε πρόσβαση στον τρίτο. Το κλειδί εδώ ήταν η ανάπτυξη του δεύτερου κύκλου σπουδών στο δεύτερο, κυρίως, μισό της δεκαετίας του '90 και τις αρχές του '00.

Όσον αφορά τους πέντε (5) μερικής υλοποίησης δείκτες, η γενική εικόνα είναι ότι το δυσκολότερο κομμάτι έχει επιτευχθεί (η ενεργοποίηση ενός εθνικού συστήματος διασφάλισης της ποιότητας για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης). Μάλιστα, αυτό που εμφανίζεται ως πλημμελής εφαρμογή είναι απόρροια της καθυστερημένης λειτουργίας της ΑΔΙΠ. Πιο αναλυτικά:

Ο τέταρτος δείκτης εμφανίζεται ως μερικά υλοποιημένος επειδή η ΑΔΙΠ δεν έχει αξιολογηθεί και δεν έχει ενταχθεί ακόμα στο EQAR. Καλώς εχόντων των πραγμάτων, αυτό είναι ζήτημα χρόνου να υλοποιηθεί.

Ο έκτος δείκτης ουσιαστικά εξαρτάται από τον τέταρτο. Η ολοκλήρωση του 4^{ου} θα σημάνει και την ολοκλήρωση του 6^{ου}, δεδομένων των κριτηρίων συγκρότησής του.

Ο έβδομος και όγδοος δείκτης ουσιαστικά παραπέμπουν σε γνωστή παθογένεια της ελληνικής πραγματικότητας σχετικά με τη σημασία των Νόμων στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα. Οι κυβερνήσεις έχουν ψηφίσει τις απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις αλλά η εφαρμογή τους δεν διαπιστώνεται στο πεδίο των δημοσίων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Τέλος, η πλημμελής εφαρμογή του πέμπτου δείκτη είναι ίσως πολύ πιο περίπλοκη υπόθεση από ότι αρχικά δείχνει στο βαθμό που οι Έλληνες φοιτητές, αφενός, είναι απόντες από τις ευρωπαϊκές διεργασίες, αφετέρου, το παρελθόν της συμμετοχής τους στη διοίκηση του Πανεπιστημίου κρίνεται σχεδόν από όλους χαμηλής ποιότητας και εστία παθογένειας.

Τέλος, υπάρχουν άλλοι δύο δείκτες όπου η εφαρμογή τους βρίσκεται στο «κόκκινο». Όσον αφορά τον τρίτο δείκτη, αυτό είναι εν μέρει σωστό. Η διαδικασία έχει ξεκινήσει, αν και πάλι καθυστερημένα. Η πρόδός της είναι ένα ζήτημα αμφιλεγόμενο. Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.nqf.gov.gr/>.

Ο πλέον προβληματικός δείκτης φαίνεται να είναι ο 9^{ος}, για την Ελλάδα. Πράγματι, η αναγνώριση της άτυπης μάθησης φαντάζει προς το παρόν ένα ανυπέρβλητο πρόβλημα. Το πρόβλημα αυτό, με τη σειρά του, είναι κομβικό για την ανάπτυξη της διά βίου μάθησης. Το εντυπωσιακότερο στοιχείο είναι ίσως ότι αυτό το αίτημα (αναγνώριση της άτυπης μάθησης) έχει την προέλευσή του στον Μάη του '68 και στις διεκδικήσεις της ευρωπαϊκής Αριστεράς για την πρόσβαση εργαζομένων από τα λαϊκά και εργατικά στρώματα στην ανώτατη εκπαίδευση...

Τέλος, ας σημειωθεί ότι δεν έχουν αναπτυχθεί προς το παρόν δείκτες για δύο πολύ σημαντικούς και δυναμικούς τομείς της Διαδικασίας της Μπολόνια, την κοινωνική διάσταση και την κινητικότητα, όπου τα παρουσιαζόμενα στοιχεία της Ελλάδας είναι ελλιπέστατα.

Στη συνέχεια, θα γίνει προσπάθεια σύνδεσης των προηγούμενων ελληνικών επιδόσεων με τη στοχοθεσία για το 2020. Πιο αναλυτικά και ανά στόχο:

- Τελειοποίηση της δομικής μεταρρύθμισης και ουσιαστική εφαρμογή της μέσω μιας στιβαρής κατανόησης και χρήσης των χρησιμοποιούμενων εργαλείων

Προκλήσεις για την Ελλάδα

- Η παγίωση ενός ελληνικού συστήματος κύκλων σπουδών, πιθανώς το 4-1-3
  - Ανάπτυξη εναλλακτικών προσβάσεων στους διαφορετικούς κύκλους σπουδών
  - Αύξηση των μεταπτυχιακών φοιτητών
  - Πλήρης υιοθέτηση του ECTS
  - Εφαρμογή του Παραρτήματος Πτυχίου
  - Ανάπτυξη της κινητικότητας
  - Εξισορρόπηση της εξερχόμενης και εισερχόμενης κινητικότητας
  - Στήριξη της φοίτησης μέσω μέτρων κοινωνικής προστασίας των σπουδών.
-
- Εφαρμογή της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, συνδεδεμένη με την έρευνα, τη διά βίου μάθηση και την προώθηση της απασχολησιμότητας

Προκλήσεις για την Ελλάδα

- Παγίωση του συστήματος διασφάλισης της ποιότητας και διασφάλιση των παρεχομένων προγραμμάτων σπουδών
- Ένταξη της ΑΔΙΠ στην EQAR
- Διεθνοποίηση της ΑΔΙΠ
- Σύνδεση της ποιότητας με την έρευνα
- Σύνδεση με τη διά βίου μάθηση
- Σύνδεση με την απασχολησιμότητα

Παρατηρήσεις

Η σύνδεση της ποιότητας με τη διά βίου μάθηση και την απασχολησιμότητα είναι δύο ακανθώδη σημεία και εξαιρετικά δύσκολα στην επίτευξή τους. Το πρώτο σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη ενός συστήματος αναγνώρισης άτυπων μορφών μάθησης. Το δεύτερο σχετίζεται με το ελληνικό μοντέλο ανάπτυξης όπως διαφαίνεται και μέσα από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στις σελίδες 15-17.

- Επίτευξη της κοινωνικής διάστασης που διασφαλίζει ότι ο φοιτητικός πληθυσμός που έχει πρόσβαση και επιτυγχάνει την ολοκλήρωση της ανώτατης εκπαίδευσης αντανακλά τους ευρωπαϊκούς πληθυσμούς

Προκλήσεις για την Ελλάδα

- Ανάπτυξη εναλλακτικών προσβάσεων στους διαφορετικούς κύκλους σπουδών
- Ανάπτυξη μορφών εκπαίδευσης που να εξυπηρετούν εξειδικευμένες και ποικίλες ομάδες στόχο
- Ανάπτυξη εργαλείων στήριξης της φοίτησης για διαφοροποιημένους πληθυσμούς
- Στήριξη ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων μεταναστών και μη

Παρατηρήσεις

Είναι αλήθεια ότι η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει τα δίδακτρα ως βασικό μέσο τόνωσης των οικονομικών δυνατοτήτων των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Μάλιστα, έχει επικεντρωθεί στην πρόσβαση και τη δυναμική αύξηση των εισαγομένων στην ανώτατη εκπαίδευση ενώ φαίνεται να υπεκφεύγει στο πρόβλημα της φοιτητικής εγκατάλειψης ή επιμήκυνσης των σπουδών.

- Διασφάλιση του ότι το 20% των πτυχιούχων του ΕΧΑΕ να έχουν μια περίοδο σπουδών στο εξωτερικό.

Προκλήσεις για την Ελλάδα

- Αύξηση της κινητικότητας των Ελλήνων φοιτητών προς άλλες χώρες του ΕΧΑΕ, για μια περίοδο των σπουδών τους
- Αύξηση της κινητικότητας προς την Ελλάδα
- Αύξηση της διαφάνειας του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης
- Αύξηση της ελκυστικότητας του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης

Παρατηρήσεις

Κατά μια έννοια, η Ελλάδα βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση και με σημαντική «διεθνοποίηση» των Ελλήνων με ξένα πτυχία. Στην πραγματικότητα όμως, ο στόχος αυτός είναι δυσκολότερος από ότι αρχικά φαίνεται στο βαθμό που για την Ελλάδα σημαίνει ανατροπή του παγιωμένου μοντέλου φοιτητικής μετανάστευσης. Εδώ, πρόκειται για διεθνοποίηση τόσο των Ελλήνων φοιτητών της Ελλάδας όσο και του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης.